

Bert
Govaerts

Erfgoed

op de vlucht

MANTEAU
non-fictie

INLEIDING <7>

EEN — Dinant, 26 augustus 1944 <9>

TWEE — De schemeroorlog <13>

DRIE — Cultuurleven onder de bezetter <27>

VIJF — Kunstschutz <54>

VIJF — Het kasteel <63>

ZES — Kasteelheer-bedelaar <77>

ZEVEN — Herfst en winter in het kasteel <97>

ACHT — De kleine oorlogjes van Lavaux <113>

NEGEN — State of the art <123>

TIEN — Het eindspel begint <136>

ELF — D-day en later <147>

TWAALF — Bittere afdronk <169>

EPILOOG <195>

BRONNEN <203>

Wie over de E411 van Namen naar Luxemburg rijdt, doorkruist de Famenne, de smalle vlakte die als een lage drempel van weiden, akkerland en bossen voor de Ardennen ligt. Even voorbij het viaduct van Custinne daagt aan de zuidkant, enkele kilometers van de snelweg, een kasteel op. Het is gemakkelijk te bereiken. Afrit 22a lijkt maar één bedoeling te hebben: chauffeurs zonder haast de kans geven om het kasteel van Lavaux-Sainte-Anne te bezoeken. Het gebouw behoort niet tot de 66 plaatsen van het ‘parcours van de herinnering’ dat Belgische historici in 2008 hebben uitgestippeld voor het collectieve geheugen van de Belgen. Toch zou het er goed in passen. Van juni 1942 tot augustus 1944 was er in de kelders en de grootste slottoren van dit kasteel immers een aantal schilderijen en archiefdocumenten van onschatbare waarde geborgen. Dat ze grotendeels ongeschonden uit de oorlog zijn gekomen is – o, paradox – voor een deel te danken aan de Duitse bezetters, die niet alleen aan kunstroof deden, maar ook aan kunstbescherming. Voor een groter deel is hun redding te danken aan de onvoorwaardelijke toewijding van een jonge, Vlaamse geleerde die meer dan twee jaar kasteelheer-in-opdracht was, maar van wie haast niemand nog de naam kent.

↑ 26 augustus 1944, op de weg tussen Dinant en Namen, kort na een Amerikaanse luchtaanval. Rijkswachters en burgers halen archiefkisten weg uit verhuuswagens die net doorzeefd zijn met kogels.
(Stadsarchief Brugge)

Dinant, 26 augustus 1944

Het moet een glanzende zomerochtend geweest zijn. De hitte van de hondsdagen was geweken en in de nacht had het zelfs wat geregend, maar de Ardennen gloeiden nog zachtjes na onder een open hemel. Boven heel West-Europa rees een genadige zon. De Parijzenaars maakten zich klaar om generaal De Gaulle toe te juichen, die er in de namiddag de Champs Élysées zou opwandelen, samen met de kopstukken van het Vrije Franse Leger en de leiders van het Franse verzet.

Parijs was bevrijd, maar in Dinant stond er nog altijd een wachtpost van de Feldgendarmerie bij de brug over de Maas. Rond halfnegen hielden de gendarmen op de rechteroever een kleine auto tegen die voor een grote vrachtwagen reed van de Brusselse verhuisfirma Asteur. In de personenwagen zaten een paar Belgische rijkswachters. Ze legden uit dat ze een konvooi van tien vrachtwagens escorteerden, dat in de verte achter hen aan kwam. De rijkswachter die de leiding had, stelde de Duitsers voor om de vrachtwagens, die op grote afstand van elkaar reden, in één keer te inspecteren. Dat zou sneller opschieten. En zo ging het ook. De rest van het konvooi schoof aan bij de brug. De Feldgendarmen controleerden de papieren en vonden niets verdachts. De chauffeurs mochten passeren. Ze staken de Maas over en sloegen achter de brug de smalle weg naar Namen in, die geprangd ligt tussen de rivier, het treinspoor en een schouder van de vallei.

Tot voor de stop bij de brug hadden de wagens ruim afstand van elkaar gehouden. De hemel boven Noord-Frankrijk en België krioelde al enkele weken van Britse en Amerikaanse vliegtuigen en de piloten mochten niet de indruk krijgen dat ze een militair konvooi in het vizier kregen. Tegelijkertijd wilden de chauffeurs ook zo snel mogelijk weg van het bruggenhoofd, altijd een gevaarlijke plek in oorlogstijd. Daardoor vormden ze toch even heel zichtbaar een konvooi. Iets voorbij Dinant, ter hoogte van de oude Auberge de Bouvignes, werden ze plots beschoten door Amerikaanse jachtvliegtuigen. Vooral de eerste wagen kreeg er zwaar van langs. De aanval duurde twintig minuten. Tot zes keer toe namen de piloten het kleine konvooi onder vuur, waarna ze ineens weer verdwenen. De hulpdiensten van Dinant vonden twee doden en vijf zwaargewonden. Hoe zwaar de lading geleden had, was niet meteen uit te maken. Ze bestond hoofdzakelijk uit kostbare boeken, gravures en documenten uit de Antwerpse musea en bibliotheken en uit het Brugse stadsarchief, verpakt in houten kisten. Sommige waren doorzeefd door kogels, andere waren ongeschonden gebleven. Eén stuk leek wel reddeloos verloren: een beschilderd klavecimbel. Het had verschillende voltreffers gekregen. In de klankkast zat een groot gat en ze was over de hele lengte gebarsten. Ook het deksel was doorboord. De binnenkant, versierd met een kopie van een Rubens-schilderij, vertoonde eveneens een grote opening 'ter hoogte van het lichaam van de heilige Cecilia'.¹

Wat deden die Antwerpse kunstschaten en Brugse archivalia in zo'n gevaarlijke tijd op een smalle weg langs de Maas? Wie of wat had het erfgoed van de twee steden hier bij elkaar gebracht? En waarom moesten er Brusselse verhuizers en een Belgische rijkswachter voor sterven?

1 AL/LB, p. 191.

↑ De verhuïswagen van de Brusselse firma Asteur, die de volle laag kreeg bij de luchtaanval. De chauffeur, de 44-jarige Jean-Pierre Rousseau, stierf ter plaatse.
«Archief Lavaux»

- ↑ De verhuishwagen van de firma Erkens na de luchtaanval. De piloten cirkelden enkele keren rond het konvoi, zodat ze de vrachtwagens ook aan de achterzijde konden treffen. <Archief Lavaux>

© 2024 Uitgeverij Manteau / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen
en Bert Govaerts

Vertegenwoordiging in Nederland:

New Book Collective, Utrecht

www.newbookcollective.com

Eerste druk februari 2024

Omslagontwerp: Herman Houbrechts

Vormgeving binnenwerk: Martijn Dentant, Armée de Verre Bookdesign

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 4081 3

D/2024/0034/26

NUR 686/689